

LEKSIKOLOGIYANI O'QITISH METODIKASI

Narbayeva Xosiyat Adilbek qizi

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti
Turkiy tillar fakulteti O'zga tilli guruhlarda o'zbek tili ta'lim
yo'nalishi 2-bosqich talabasi

Atiyazov Saparbay Jumamuratovich

Ilmiy rahbar: Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika
instituti Turkiy tillar fakulteti O'zbek tili kafedrasasi assistenti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10755583>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 27-fevral 2024 yil
Ma'qullandi: 28-fevral 2024 yil
Nashr qilindi: 01-mart 2024 yil

KEY WORDS

*Leksikologiya, strategiya,
metodologiya, strategiya,
leksikologiya.*

ABSTRACT

Ushbu maqolada, leksikologiyani o'qitishning turli jihatlarini, uning ahamiyati, metodologiyasi, o'quv dasturlarini ishlab chiqish, samarali o'qitish usullari, baholash strategiyalari, muammolar va istiqboldagi yo'nalishlar haqida fikr yuritilgan.

So'zlar va lug'at haqidagi fan sifatida ham tanilgan leksikologiyani o'rganish va o'rgatish tilni o'rganish va bilishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. So'zlarning tuzilishi, ma'nosi va qo'llanilishini tushunish samarali muloqot va lingvistik kompetentsiya uchun juda muhimdir. Shuning uchun leksikologiyani o'qitishning kompleks va samarali metodikasini ishlab chiqish eng muhim ahamiyatga ega.

Leksikologiya - bu so'zning o'zi qo'rqinchli tuyulishi mumkin, lekin qo'rqmang! Bu shunchaki so'zlar va ularning ma'nosini o'rganish. Asosan, leksikologiya til dunyosining ajoyib bolalari - bizning lug'atimizni tashkil etuvchi so'zlar bilan tanishishga o'xshaydi. So'zlar muloqotning qurilish bloklari. So'zlarning qanday ishlashini va ularning bir-biri bilan o'zaro ta'sirini tushunib, siz til ko'nikmalaringizni oshirib, yaxshi muloqotchi bo'lishingiz mumkin. Leksikologiyani o'rgatish o'quvchilaringizga til bilan kurashish uchun maxfiy qurol berish kabidir. Bu ularga lug'at, so'z yasash va so'zdan foydalanishni chuqurroq tushunishga yordam beradi.[1]

Leksikologiyani o'rgatish nafaqat til ko'nikmalarini yaxshilaydi, balki o'quvchilarning o'z tillaridan foydalanishda ishonchli va ijodiy bo'lishiga yordam beradi. Turli xil so'zlarning kelib chiqishi, ma'nolari va nuanslarini ochib berish orqali ularning dunyoqarashini kengaytiradi.

An'anaga ko'ra, leksikologiya ma'ruzalar va darsliklar orqali o'qitilgan, bu biroz quruq bo'lishi mumkin. Ammo, kim aytdi, o'rganish qiziqarli bo'lishi mumkin emas? O'yinlar, mashg'ulotlar va interfaol mashqlarni o'z ichiga olgan holda, bu darslarga biroz hayot kiriting. Leksikologiyani o'rgatish haqida gap ketganda, talabalarga hayotiy misollar va mazmunli kontekstlarni taqdim etish zarur. Shunday qilib, ular turli vaziyatlarda so'zlarning qanday ishlatilishini ko'rishlari va ularning nuanslarini tushunishlari mumkin. Leksikologiya olamida "leksik yondashuv" qirolichadir. Unda til o'rganishning markaziy jihatida lug'atni o'rgatish muhimligi

ta'kidlanadi. Til bo'laklari va birikmalarga e'tibor qaratish orqali o'quvchilar o'zlarining so'z boyligini yanada organik ravishda shakllantirishlari mumkin.[2]

Leksikologiyani o'rganish faqat nazariya va o'yin bo'lmasligi kerak. Uni qiziqarli va samarali qilish uchun amaliy mashg'ulotlar va mashqlarni o'z ichiga oling. So'z o'yinlari va lug'at viktorinalaridan tortib so'z birikmalari va ijodiy yozish vazifalarigacha, o'quvchilaringizga so'zlar bilan amaliy mashg'ulotlar o'tkazishiga imkon bering.

Samarali strategiyalardan biri muntazam o'qishni rag'batlantirishdir, chunki matnlarning keng doirasi o'quvchilarni ochib beradi yangi so'zlar va foydalanish. **Yana bir yondashuv** - o'rganishni qiziqarli va qiziqarli qiladigan lug'at o'yinlari va mashg'ulotlarini o'z ichiga olish. Mnemonik qurilmalar va so'z birikmasi mashqlari ham eslab qolish va eslab qolishga yordam beradi. Leksikologiyada so'zlarning tuzilishi va shakllanishini tushunish hal qiluvchi ahamiyatga ega. O'qituvchilar so'zlar orasidagi murakkab munosabatlarni ko'rsatish uchun so'z jumboqlari va so'z qurish mashqlari kabi usullardan foydalanishlari mumkin. Prefikslar, qo'shimchalar va o'zak so'zlarni o'rganish o'quvchilarga notanish atamalarning ma'nolarini ochish va so'zlarni tahlil qilish ko'nikmalarini oshirish imkonini beradi.

Korpus lingvistikasini o'z ichiga olish, real matnlarning katta ma'lumotlar bazalaridan foydalangan holda tilni o'rganish leksikologiya ta'limini sezilarli darajada boyitishi mumkin. Korpus vositalari va resurslaridan foydalangan holda, o'qituvchilar so'zlarning turli kontekstlarda qanday ishlatilishini ko'rsatishi va foydalanish usullarini ko'rsatishi mumkin. Ushbu yondashuv nafaqat o'quvchilarning so'z ma'nolarini tushunishlarini kuchaytiradi, balki til o'zgarishi va foydalanish tendentsiyalari haqida tushuncha beradi. Lug'at bilimini baholash oddiy yodlashdan tashqariga chiqadi. O'qituvchilar so'zlardan foydalanishga, kontekstni tushunishga va sinonimlar, antonimlar va birikmalarni aniqlash qobiliyatiga qaratilgan baholashlarni ishlab chiqishlari mumkin. O'rganilgan so'zlarni mazmunli qo'llashni talab qiluvchi lug'at testlari, og'zaki taqdimotlar va yozma topshiriqlar o'quvchilarning leksik ko'nikmalarini har tomonlama baholash imkonini beradi.[3]

So'zlardan foydalanish va birikmalar samarali muloqotda muhim rol o'ynaydi. Ushbu ko'nikmalarni baholash uchun o'qituvchilar o'quvchilardan tegishli so'zlar bilan jumalarni to'ldirishni yoki to'g'ri birikmalarni aniqlashni talab qiladigan mashqlarni yaratishi mumkin. Sinf mashg'ulotlari va muhokamalar davomida o'quvchilarning og'zaki va yozma tildan foydalanishini kuzatish va fikr bildirish ularning so'zlarni to'g'ri va tabiiy ishlatish qobiliyatini baholashda ham yordam beradi.

O'quvchilarning leksik ongini baholash ularning sinonimlar, antonimlar, omonimlar va so'z turkumlari kabi so'z munosabatlari haqidagi tushunchalarini baholashni o'z ichiga oladi. O'qituvchilar o'quvchilardan so'zlarni leksik xususiyatlariga ko'ra tahlil qilish va turkumlashtirishni talab qiladigan mashqlarni ishlab chiqishlari mumkin. So'z tanlash va ularning ma'noga ta'sirini tanqidiy tahlil qilishni talab qiladigan insho topshiriqlari ham o'quvchilarning leksik xabardorligini va tahlil qilish ko'nikmalarini baholash imkonini beradi. Talabalarni leksikologiyani o'rganishga undash, uning texnik xususiyatini hisobga olgan holda qiyin bo'lishi mumkin. Buni hal qilish uchun o'qituvchilar darslarida interfaol tadbirlar, hayotiy misollar va amaliy qo'llanmalarni kiritishlari mumkin. Leksikologiyani o'quvchilarning shaxsiy qiziqishlari bilan bog'lash va turli sohalarida so'z tahlilining dolzarbligini ko'rsatish o'zaro qiziqish uyg'otishga va motivatsiyani kuchaytirishga yordam beradi.

Xulosa qilib aytganda, leksikologiyani o'rgatish til o'rganuvchilarga katta foyda keltiradi, ularni asosiy ko'nikma va bilimlar bilan qurollantiradi. So'zlarning murakkab dunyosi. Samarali metodologiyalarni qabul qilish, keng qamrovli o'quv dasturlarini ishlab chiqish, innovatsion o'qitish usullarini qo'llash va baholash muammolarini hal qilish orqali o'qituvchilar o'z talabalari uchun boy va qiziqarli ta'lim tajribasini yaratishlari mumkin. Leksikologiya sohasi rivojlanishda davom etar ekan, texnologik yutuqlarni o'z ichiga oladi va tadqiqotning yangi yo'llarini o'rganar ekan, leksikologiyani o'qitishning kelajagi katta istiqbollarga ega. Ta'lim amaliyotini takomillashtirish va rivojlanayotgan tendentsiyalardan xabardor bo'lish orqali o'qituvchilar o'quvchilarga mustahkam leksik repertuar bilan jihozlangan, malakali va ishonchli til foydalanuvchilari bo'lish imkoniyatini berishi mumkin.

Foydalaniladigan adabiyotlar:

1. Umumiy o'rta ta'limning davlat ta'lim standarti va o'quv dasturi. Ona tili. Adabiyot. O'zbek tili (ta'lim boshqa tillarda olib boriladigan maktablar uchun). Toshkent. "Sharq" nashriyot-matbaa konserni.
2. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risidagi Qonuni". 2020-y 23-sentabr.
3. A.G'ulomov, M.Qodirov, M.Ernazarova, va boshq. Ona tili o'qitish metodikasi. -T.: "Fan va texnologiya", 2012.
4. B.To'xliyev, M.Shamsiyeva, T.Ziyodova, "O'zbek tilining o'qitish metodikasi" Toshkent. "Yangi asr avldi" nashriyoti. 2006-y.
5. Хушанов А. Методы, приемые на уроке родного языка, и порядок их выполнения. Eurasian journal of social sciences philosoph and clture. №5. 2022-y. 372-374 b.

INNOVATIVE
ACADEMY